

MUNI SPORT

7. Žák

Mgr. Jiří Sliacky, Ph.D.

np/nk4112 Školní pedagogika

Katedra tělesné výchovy a společenských věd (EDUC)

Školy a jejich žáci

Pokud je primárním posláním školy poskytovat vzdělání žákům, pak lze s určitou nadsázkou konstatovat, že žáci jsou osoby, kvůli kterým:

- vznikají školy,
- vzdělávají se učitelé,
- inovují se vzdělávací programy...

Co tedy vlastně žáka charakterizuje?

Proč vlastně žáky vzděláváme?

- v kontextu celé společnosti nejde jen o vzdělávání jedinců
- vzděláváním (kvalitním obsahem i procesem) budujeme lidský kapitál jedince, mnoho jedinců pak ale tvoří kapitál společnosti
- vzdělávání – směřování k plnohodnotnému životu, osobnímu uplatnění
- při vzdělávání je tak nezbytné přihlídnout nejen k potřebám společnosti, ale též k potřebám jednotlivých žáků, jejich možnostem a zájmům

[I skladník si může přečíst Vergilia v originále...](#)

Charakteristika žáka

1. Žák jako **osoba** (člověk zaštitěný právním systémem).
2. Žák jako **osobnost** (člověk, vyznačující se určitými vlastnostmi a způsobilostmi).
3. Žák jako **individualita** (člověk jedinečný, který se odlišuje od ostatních, ale svými odlišnostmi také vstupuje s ostatními do kontaktu).
4. Žák jako **sociální role** (člověk, který je začleněn do procesu vzdělávání, ve kterém je vystaven určitým nárokům a úkolům).
5. Žák jako **subjekt** (člověk, který prožívá a je zdrojem jednání).
(Helus, 2008)
6. Žák jako **spoluvůrce** vzdělávání.

Role žáka ve škole

- nejčastěji jsou zmiňovány dva protipóly vnímání role žáka ve škole
- tradiční přístup
 - žák jako objekt, který je veden, usměrňován, formován
 - učitel je ten kompetentní a odpovědný, žák ten nekompetentní a neodpovědný
- pedocentrický přístup
 - žák jako partner ve svém vzdělávání
 - jeho edukace probíhá v souladu s jeho individuálními potřebami a možnostmi
- hledání rovnováhy mezi těmito oběma přístupy

Žákovo pojetí učiva

- žáka je potřeba vnímat jako celistvou osobnost
 - na jedné straně přichází do školy s určitými zkušenostmi, představami, idejemi...
 - na druhé straně je ve škole jeho osobnost dále upevňována, formována, ovlivňována...
- žák tedy nemůže být „tabula rasa“
 - **prekoncepce** (žákovské předvědecké, naivní představy, unikátní pojetí provázené často emocemi, interpretační rámce podložené vlastní dosavadní zkušeností)
 - miskoncepce (chybné pojetí, nesprávná představa – prekoncepce)
- žákovo pojetí učiva ovlivňuje také učitelovo pojetí výuky (transmisivní x konstruktivistické)

Výsledky učení

- soubor vědomostí, dovedností a kompetencí, které si žák osvojil a je schopný je na konci daného vzdělávacího procesu prokázat (staly se vlastnictvím jeho osobnosti)
- požadavky na výsledky vycházejí z kurikulárních dokumentů (RVP a jeho transformace do podoby ŠVP)
- aktuální výsledky učení jsou klíčové pro stanovování dalších vzdělávacích cílů (výsledný stav v rozvoji žáků + formativní hodnocení)

Školní třída jako sociální skupina

- malá sociální skupina, záměrně vytvořená, s pevnou strukturou, dlouhodobou činností...
- jedinec ve skupině se chová jinak než mimo skupinu, zvláště v období puberty, kdy je pro jedince důležité, jak ho vnímají vrstevníci
- Žák se v rámci třídy přizpůsobuje podmínkám:
 - materiálním (např. vybavení, velikost tělocvičny...)
 - fyzikálním (např. osvětlení, teplota, hluk...)
 - sociálním (klíma třídy, vztahy ve třídě...)

Školní třída jako sociální skupina

- v rámci třídy se v průběhu její existence vytváří neformální struktura statusu jednotlivých žáků (hvězdy, žáci přijímaní a upřednostňovaní, žáci nepřijímaní a žáci odmítaní a izolovaní)
- mezi nejvýznamnější faktory, ovlivňující zařazení žáka do některé této skupiny patří prospěch, vzhled a schopnosti (nejčastěji o oblibě rozhoduje vzhled a schopnosti, dobrý prospěch může být naopak přítěží)
- zvláštnost postavení učitele ve třídě je dána tím, že se ocitá sám ve skupině, již není přímým členem
- aby skupina získala nad učitelem převahu, objevují se provokativní tendence s cílem vyvolání učiteli „nekontrolované“, afektivní reakce a tím pádem snížení jeho sociální prestiže a narušení prezentované nadřazenosti

Homogenita, heterogenita, diverzita...

- třída jako sociální skupina není homogenní, ale heterogenní systém (hledisko sociální, mentální, etnické...)
- uvnitř tohoto systému pak bují někdy větší, jindy menší diverzita (pestrost, rozmanitost...)
- uvědomění si této skutečnosti nám ve školním vzdělávání pokládá na stůl otázku individualizace a diferenciací (dělení do skupin podle určitých hledisek)
- diferenciací je ale doprovázena dvěma liniemi problémů
 - technická linie (Podle jakých hledisek seskupovat? Jak potřebnou charakteristiku diagnostikovat? Jak dosáhnou nezbytné úrovně flexibility systému?)
 - sociopolitická linie (Není určitá diferenciací diskriminačním opatřením? Do jaké míry koreluje přidělení do skupiny se sociálně-ekonomickým statutem? (Vališová, Kasíková, 2007)

Homogenita, heterogenita, diverzita...

- personální zabezpečení individualizace (diferenciace)
 - týmové vyučování
 - pomocný personál (asistenti)
 - specialisté (v rámci např. týmového vyučování)
- typy individualizace
 - výběr v učivu
 - doplňující vyučování (doučování i rozšiřující vyučování)
 - programové vyučování (žák postupuje podle návodu v definovaných krocích)
 - propojování vyučovacího stylu s učebním stylem žáka (*Vališová, Kasíková, 2007*)

Kázeň a třídní excesy...

- kázeň – dodržování stanovených norem – pravidel (společenská, školní, třídní, předmětová)
- míra zájmu a ochoty ke spolupráci na stanovených cílech je podmíněna atmosférou i klimatem třídy
- vybočení z dodržování stanovených norem
 - žák, který vyrušuje při hodině
 - žák, který odmítá pracovat
 - žák, který nespolupracuje, nekomunikuje
 - žák s vážnými osobními či rodinnými problémy
 - šikana

Motivace žáka k učení

- Co vlastně žáka vede k tomu, aby se chtěl učit?
- hybná síla k aktivizaci jedince
- vnitřní a vnější motivace (výkonová, sociální motivace)
- cíl a jeho znalost jako klíčový činitel (vnitřní) motivace
- činitelé působící na motivaci k učení
 - novost situace
 - činnost a uspokojení z ní
 - úspěch
 - pozitivní sociální momenty
 - souvislost nové situace s předchozí zkušeností, zájmy
 - souvislost nové situace s životní perspektivou (*Fialová, 2010, s. 62 – 63*)
- dalšími klíčovými faktory motivace žáka jsou autorita učitele, přiměřenost nároků, formativnost hodnocení, práce s chybou

Demotivující činitelé

Mezi nejvýznamnější demotivující činitele bychom mohli naopak zařadit:

- autokratický styl vyučování a výchovy,
- rigidita, strnulost pojetí výuky a přístupu k ní,
- nepropojování naučeného s konkrétním využitím poznatků a dovedností,
- absence jakékoliv aktivizace a zahlcení informacemi,
- důraz na klasifikaci, srovnávání s nejlepšími žáky (*Fialová, 2010, s. 65 – 67*).

Poznámka k učebním stylům žáků

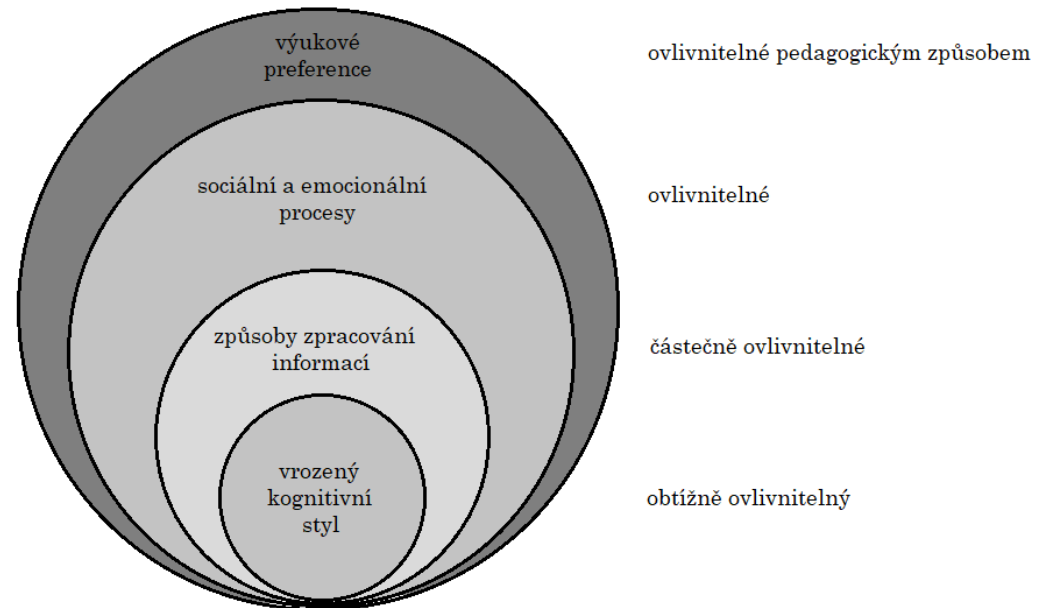
Problém: Po žácích chceme, aby se naučili určitý obsah, ale neříkáme jim, jak se ho mají naučit (co nejefektivněji)...

Učební styly chápeme jako svébytné postupy při učení, které:

- vznikají na vrozeném základě,
- mají charakter metastrategie učení,
- žák uplatňuje v určitém období života (věkem se mohou měnit),
- částečně závisejí na učivu a tedy i na učebním předmětu,
- vedou k výsledkům určitého typu (např. k zapamatování poznatků nebo k jejich porozumění),
- se rozvíjejí spolupůsobením vnějších podmínek (vlivů), dají se do určité míry ovlivňovat a měnit. (*Skoda, Doulík, 2011, s. 46*)

Poznámka k učebním stylům žáků

- charakteristické způsoby, jimiž lidé vnímají, zapamatovávají si informace, myslí, řeší problémy, rozhodují se
- podle preference smyslových podnětů
 - vizuální typ
 - auditivní typ
 - kinestetický typ
- podle motivace a záměru
 - povrchný styl učení
 - hloubkový styl učení
 - utilitaristický styl učení
- ...

(Škoda, Doulík, 2011, s. 47 – 54)

Typologie podle preference smyslových podnětů

- **vizuální typ** – vnímá očima, má rád schémata, barevné podtrhávání, často mluví o tom, co „vidí“, jak si něco „představuje“ ...
- **auditivní typ** – vnímá sluchem, většinu toho, co učitel řekne, si zapamatuje, aniž by si musel psát učitelův výklad slovo od slova, vnímá barvu, dynamiku, rychlost řeči, často mluví o tom, co „slyšel“, jak něco „zní“ ...
- **kinestetický typ** – vnímá zážitky, prožitky, pocity, emoce, často mluví o tom, že to byl „super zážitek“, „to se musí zažít“

[Význam parního stroje...](#)

Typologie podle motivace a záměru

- **povrchový styl učení** – absolvovat daný předmět, vyhnout se neúspěchu, splnit požadavky reprodukováním učiva
- **hloubkový styl učení** – zájem o učivo, o obor, přiměřené uvědomování si důležitosti pro budoucí profesi, snaha skutečně porozumět učivu
- **utilitaristický styl učení** – získat co nejlepší známky, soutěžit s ostatními, uspět jakýmkoli způsobem

Poznámka k učebním stylům žáků

S učebními styly jsou svázány i určité preference:

- preferované prostředí při učení (zvuky – ticho, hluk, teplota, osvětlení, nábytek – židle + stůl, křeslo, postel...)
- preferované emocionální potřeby (vnitřní x vnější motivace, odpovědnost za výsledky učení...)
- sociální potřeby při učení (sám x se spolužáky...)
- preferované tělesné potřeby (konzumování něčeho, pohyb při učení, doba na učení – ráno, dopoledne...)

Použité zdroje

FIALOVÁ, Ludmila. *Aktuální témata didaktiky: školní tělesná výchova*. Praha: Karolinum, 2010. ISBN 978-80-246-1854-8.

HELUS, Zdeněk. Osobnost a vzdělávací úspěšnost žáka. In Franiok, P., Knotová, D. (eds). *Učitel a žák v současné škole*. Brno: MU, 2008, s. 11 – 19.

JANÍKOVÁ, Marcela. *Základy školní pedagogiky*. Brno: Paido, 2009. ISBN 978-80-7315-183-6.

ŠKODA, Jiří a Pavel DOULÍK. *Psychodidaktika: metody efektivního a smysluplného učení a vyučování*. Praha: Grada, 2011. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-3341-8.

VALIŠOVÁ, Alena a KASÍKOVÁ, Hana. *Pedagogika pro učitele*. Pedagogika. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-1734-0.